

LISA Keskkonnaagentuuri aruandele „Ulukiasurkondade seisund ja küttimissoovitus 2024“.

Ettepanek ilvese küttimise korraldamiseks 2024. aastal.

Asurkonna seisund

Käesoleva aasta aruande „Ulukiasurkondade seisund ja küttimissoovitus 2024“ https://keskkonnaportaal.ee/sites/default/files/SEIREARUANNE_2024.pdf põhjal on ilvese pesakondade arv kasvanud viimasel kolmel (2021-2023) aastal keskmiselt 17% aastas. Kui 2022. aastal saavutas ilvese pesakondade arv väärtuse 86, mille põhjal võis asurkonna seisundit vastavalt suurkiskjate kaitse- ja ohjamise tegevuskavale ([SK_15.02.2022_tegevuskava_eelnõu_kinnitamiseks.DOCX](#)) üle pika aja taas soodsas seisundis olevaks lugeda, **siis 2023. aastal saadi pesakondade arvuks 102, mis vastavalt tegevuskavas kokku lepitud ületab alammäära, millest alates saab hakata kaaluma ilvese küttimise (taas)alustamist.**

Kui ilvese pesakondade arv näitas selget kasvu alates 2021. aastast, siis ruutloenduse jäljendeks väljendas kasvu juba aastast 2017. Tõenäoliselt hakkaski ilvese arvukus taastuma 2017. aastast alates, kuid erinevatel põhjustel (nt jätkuvalt pärsitud juurdekasv) ei väljendunud see veel ka järgneva kolme aasta vältel pesakondade arvu kasvuna. Ilvese arvukuse kasvu tõenäolise alahinnangu tõttu võib olla ajavahemikul 2021-2023 alahinnatud ka ilvese kisklussurve mõju metskitsele. Metskitse arvukus väljendab erinevate jälgitavate parameetrite põhjal tugevat langust alates 2022. aastast. Siinkohal väärrib märkimist, et 2021/2022 talve teises pooles kui ka sellele järgnevatel kuudel täheldati mitmel pool Mandril-Eestis eelnevate aastatega võrreldes märksa sagedamini nii elusaid kurtumustunnustega kui ka hukkunud metskitsi. Arvestades sellega, et metskitse arvukuse selge langus väljendus selgelt alates 2022. aastast võis metskitsede talvistest ilmastikuoludest tingitud suremus olla toona hinnatust märksa ulatuslikum.

Asurkonna seisundi prognoos

Prognoositav on metskitse arvukuse jätkuv langus ka lähiaastatel, kuna tõenäoliselt ületab kisklussurve (hunt + ilves) tulenev metskitsede suremus nende asurkonna juurdekasvumäära. Seoses metskitse kui ilvese peamise saakliigi arvukuse vähenemisega prognoosime lähiaastatel ka ilvese asurkonna juurdekasvumäära langust. Nimelt suureneb kahaneva toidubaasi tingimustes liigisisene konkurents, milles jäävad kaotajaks poegi kasvatavad emilvesed ja ilvesepojad. See väljendus üsna selgelt möödunud kümnendil peale metskitse arvukuse järsku langust. Aastal 2010 oli täheldatav ilvese pesakonna keskmise suuruse langus, samas ei ole teada, kui suur osa täiskasvanud emilvestest mõne poegimistsükli halvenenud konditsiooni tõttu üldse vahele jättis. Näiteks 2014. aastal GPS saatjatega varustatud kaks täiskasvanud emilvest küll poegisid, kuid mõlema pesakonnad hukkusid tõenäoliselt juba esimesel elukuul. Ka mõjutas pesakondi üksikutest ilvestest enam alternatiivsete saakliikide (sh rebaste ja kährikkoerte) murdmise vajadus ja sellest tulenev parasiitide ja infektsioonide tõttu kasvanud suremus. Nii oli ajavahemikul 2009-2017 teadaolevate kärntõve tunnustega hukkunud isendite (n=17) hulgas 53% täiskasvanud emaseid, 41% alla aastaseid isendeid ning vaid 6% täiskasvanud isaseid. Lisaks sellele leiti samal ajavahemikul veel 7 kurtununa hukkunud ilvesepoega.

Samas, seoses ilvese adapteerumisega toidubaasi muutuse osas (alternatiivsed saakliigid, murtud saagi säästlikum kasutamine), väheneb suure tõenäosusega ka ilvesepoolne suhteline kisklussurve (murtud metskitsede arv ühe ilvese kohta) metskitsele. Olemasolevaid andmeid ja teadmisi (sealhulgas 20 aasta seireandmed ja 20 GPS märgistatud ilvese uuringute andmeid) ning ilmastikust ja liikide vahelistest koosmõjudest tingitud muutujaid arvesse võttes on äärmiselt keeruline prognoosida ilvese arvukuse muutusi väljendatuna arvulistes väärtustes lähiaastateks. Samas, hiljutine Eesti ilvese asurkonna geneetiline uuring (Tammeleht jt 2024) näitab Eesti ja Läti asurkondade vahelist geenivahetust ning toob välja aastatel 2006-2015 Eestist kogutud materjali põhjal efektiivse populatsiooni suuruse (N_e) ning hindab selle väärtuseks 173,7. Efektiivne populatsiooni suurus on üks asurkonna seisundit väljendavatest näitajatest.

Küttimisettepaneku kaks varianti

I variant: lubada küttida piiratud alal ja tingimustel kuni 55 isendit

Kuna ilvese pesakondade arv ületas 2023. aastal napilt suurkiskjate tegevuskavas kokku lepitud piirmäära, millest alates hakatakse kaaluma küttimise (taas)alustamist, on mitmete huvirühmadel õigustatud ootus vastava arutelu algatamiseks ja küttimisettepaneku kaalumiseks. See väljendub ka enamuse maakondade jahindusnõukogude otsustes, kus on tehtud vastavad ettepanekud ilvese küttimismahu suuruse ja selle jaotuse kohta. Samas, lähtuvalt eelpooltoodud prognoosist ilvese juurdekasvupotentsiaali vähenemise osas ja järgides ettevaatuspõhimõtet, võiks kaaluda jahi avamist siiski vaid tagasihoidlikus arvulises ja ruumilises ulatuses. Järgima peaks järgmisi põhimõtteid:

- Küttimist võiks lubada vaid maakondades, kus ilvese arvukus on erinevate näitajate põhjal olnud viimastel aastatel positiivses trendis ja asustustihedus Eesti keskmisest kõrgem (tabel 1). Lisaks annab küttimise lubamine vaid osades maakondades aluse hilisemaks võrdluseks, kas jahipidamisel on olnud kohalikule ilvese juurdekasvule positiivne, negatiivne või neutraalne mõju;
- Jahipidamist võiks lubada vaid üksikisenditele, kusjuures jahti ei tohiks lubada alustada juhul, kui kavandatavast jahipidamise kohast kolme kilomeetri raadiuses on liikunud koos kaks või enam isendit, minimeerimaks poja või poegade emailvese küttimise riski;
- Vältima peaks üksikute lubade andmist maakonda, sest see võib soodustada ebaseaduslikku küttimist. Ebaseaduslikku küttimist oleme pidanud ka üheks peamiseks põhjuseks, miks 2016. aastal ilvese pesakondade arv langes. Antud ettepanekus on seetõttu maakonnale eraldatavate lubade soovitavaks alampiiriks pandud 5;
- Ettepanek puudutab vaid Mandri-Eestit, kuna Saaremaal ja Hiiumaal on suurkiskjate arvukus oluliselt madalam ja saakloomade arvukus kõrgem.
- Pärnu maakonnas on algatatud kriminaalasi ühe Eesti ajaloo suurima ebaseadusliku küttimise, sealhulgas ka ilveste küttimise, kahtlustusega. Seetõttu oleks asjakohane kvoodi jaotusel välistada piirkonnad, mida antud uurimine puudutab (antud teave on olemas Keskkonnaametil).

Tabel 1. Erinevad ilvese suhtelist arvukust ja selle muutust väljendavad näitajad ning metskitse suhtelist asustustihedust väljendav näitaja Mandri-Eesti maakondade lõikes. Ilvese puhul väljendab 1 seda, et vastav näitaja on keskmisest kõrgem või on trend positiivne, -1 väljendab vastupidist ning 0 neutraalsust. Metskitse näitaja on esitatud pöördvõrdelise väärtusena, st et Eesti keskmisest kõrgema jäljeindeksiga maakond on toodud numbriga -1 ja vastupidi. Koondhinne väljendab ridade summat. Taustavärviga on toodud maakonnad, mille koondhinne on positiivne ja mille puhul soovitage kaaluda ilvese küttimise lubamist.

Maakond (haldusreformi eelsetes piirides)	Ilvese jäljeindeks 2023 E keskmisega võrreldes	Ilvese pesak asustustihedus võrreldes E keskm	Ilvese jäljeindeksi 2023 muutus vrdl 2022	Ilvese pesakondade arvu muutus 2023 vrdl 2022	Ilvese pesakondade arvu muutus 2022 vrdl 2021	Metskitse jäljeindeks 2023 E keskmisega võrreldes (-)	Koondhinne
Harjumaa	1	1	1	1	1	0	5
Ida-Virumaa	1	-1	-1	0	0	1	0
Jõgevamaa	1	-1	0	0	1	-1	0
Järvamaa	1	1	1	1	1	1	6
Läänemaa	1	1	1	1	1	1	6
Lääne-Virumaa	1	-1	1	1	-1	0	1
Põlvamaa	1	1	1	1	0	-1	3
Pärnumaa	-1	1	0	0	1	1	2
Raplamaa	-1	-1	-1	1	1	1	0
Tartumaa	-1	0	0	1	-1	-1	-2
Valgamaa	1	1	1	1	-1	1	4
Viljandimaa	-1	-1	-1	1	-1	1	-2
Võrumaa	-1	0	-1	1	1	-1	-1

Allpoololevas tabelis (tabel 2) on toodud soovitatav kvoodi suurus maakondade lõikes. Tabelis 2 on pesakondade arvu teisendamisel üldarvukuseks kasutatud teisendustegurina numbrit 6 (vastavalt suurkiskjate tegevuskavas toodule), mis on ettevaatuspõhimõttest lähtuvalt pigem konservatiivne. 17% on olnud viimase kolme aasta keskmine asurkonna juurdekasvumäär (sarnane juurdekasvumäär oli ka ülemöödunud kümnendil enne arvukuse järsku langust ja sellele järgnenud madalseisu), 9,35% üldarvukusest väljendab aga 17% asurkonnas olevatest üksikisenditest (välja on arvatud poegade emad ja pojad). Taustavärviga on toodud maakonnad, mille puhul soovitage kaaluda ilvese küttimise lubamist. Lääne-Viru ja Pärnu maakonna puhul on kasutatud protsenti 9,35, kuna nende maakondade näitajate koondhinne tabelis 1 on teistega võrreldes madalam, teiste puhul on kasutatud protsenti 17.

Tabel 2. Ilvese pesakondade arv 2023. aastal ja sellest tuletatud võimalikud ilvese küttemiskvoodid Mandri-Eesti maakondade lõikes. Maakonnad on toodud haldusreformi eelsetes piirides, nende järgi toimetavad ka maakondade jahindusnõukogud.

maakond (haldusreformi eelsetes piirides)	pesakondade arv	tuletatud üldarvukus	17%	9,35%	kvoot
Harju	13	78	13,3	7,3	13
Ida-Viru	7	42	7,1	3,9	0
Jõgeva	6	36	6,1	3,4	0
Järva	8	48	8,2	4,5	8
Lääne	9	54	9,2	5,0	9
Lääne-Viru	8	48	8,2	4,5	5
Põlva	6	36	6,1	3,4	6
Pärnu	14	84	14,3	7,9	8
Rapla	6	36	6,1	3,4	0
Tartu	7	42	7,1	3,9	0
Valga	6	36	6,1	3,4	6
Viljandi	4	24	4,1	2,2	0
Võru	6	36	6,1	3,4	0
	100	600			55

II variant: küttemist mitte lubada

Ilvese küttemise lubamine oleks üks meetmetest, mis lisaks metskitse küttemise olulisele piiramisele ja hundi poolse kisklussurve vähendamisele (hundi arvukuse viimine suurkiskjate tegevuskavas soovitud piiridesse) toetaks metskitse arvukuse kiiremat taastumist ja sellega seoses ilvese juurdekasvuvõime säilimist/taastumist pikemas perspektiivis kui paar-kolm lähiaastat. Samas võib küttemisel olla ajutisi tagasilööke just lähiaastate perspektiivis. Nimelt oli 2023. aastal hinnatud pesakondade arv vaid napilt üle saja ning seoses prognoositava ilvese toidubaasi jätkuva vähenemisega ei saa olla kaugeltki kindel, et pesakondade arv juba tänava alla saja langenud pole. Kui see peaks nii olema, siis võidakse positiivse küttemiskvoodi olemasolul teha sellest ennatlik järeldus, et arvukuse languse põhjuseks on jahipidamine ja/või sellega seotult ebaseadusliku jahipidamise suurenemine. Ka oleks eelpooltoodud tingimustel küttemise mõju pigem lokaalne ja ajutise iseloomuga, samas kui vabanenud elupaikade taastasustamise ja võimaliku juurdekasvu suurenemise tõttu oleks selle mõju riiklikul tasemel tõenäoliselt vaevumärgatav. Lisaks, Euroopa Komisjonile eelmise perioodi (2013-2018) kohta Loodusdirektiivi Artikkel 17 alusel koostatud aruandes oli Eesti ilvese looduskaitseline seisund hinnatud ebasoodsaks (nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/report/?period=5&group=Mammals&country=EE®ion=). Juhul, kui antud hinnang on Eestile täna õiguslikult siduv (vajaks juriidilist hinnangut), ei tohiks tänava veel ilvese küttemist lubada, vastasel korral läheksime vastuollu direktiivi nõuetega. Järgmine direktiivi aruanne esitatakse Euroopa Komisjonile järgmisel aastal ning seal saame tõenäoliselt ilvese looduskaitselist seisundit taas soodsaks hinnata.

Kasutatud allikad:

Tammeleht, E., Keis, M., Remm, J. *et al.* Transboundary gene flow and notes on philopatry in lynx populations of Estonia and Latvia: implications for conservation. *Conserv Genet* (2024).

<https://doi.org/10.1007/s10592-024-01647-1>